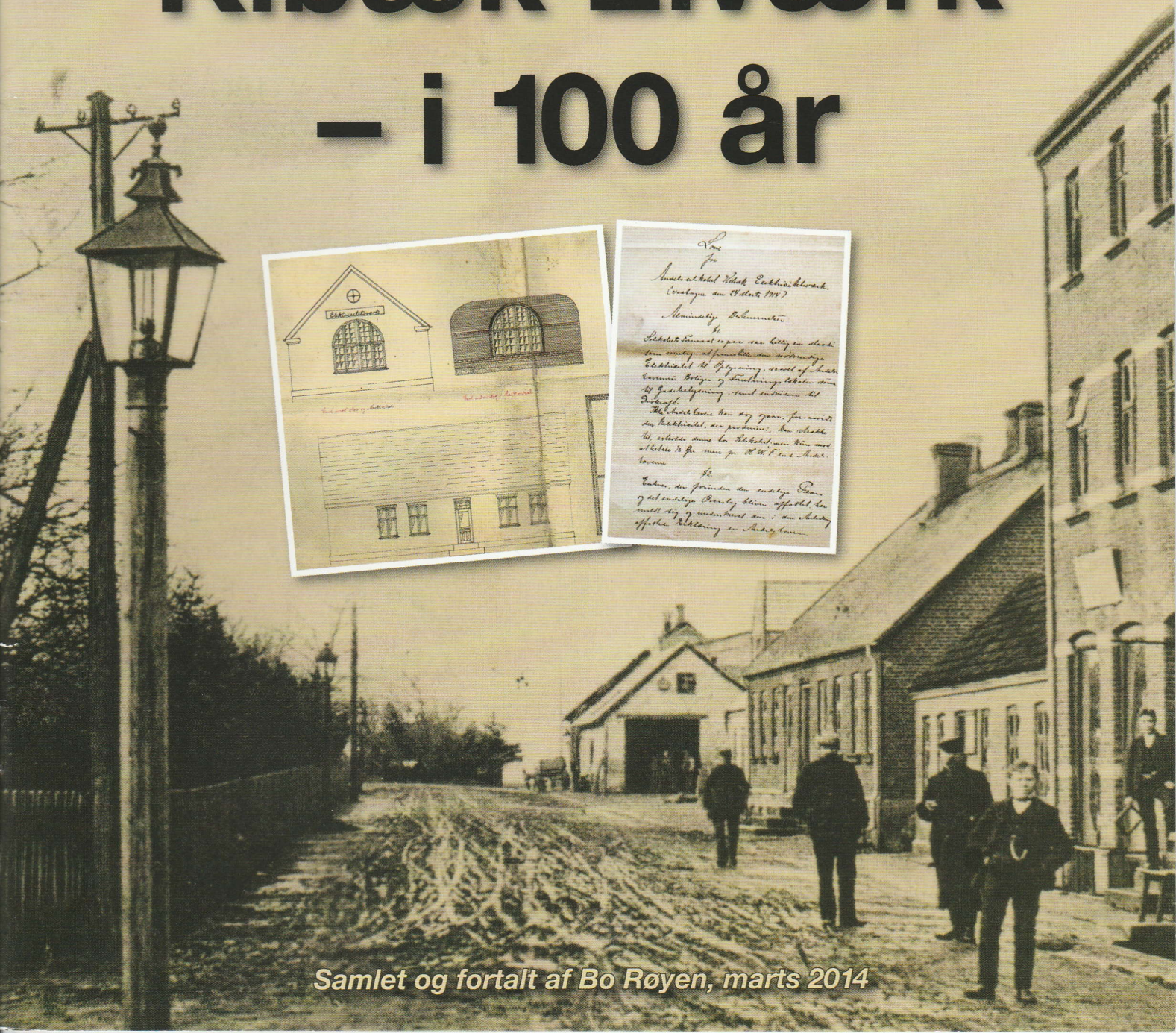
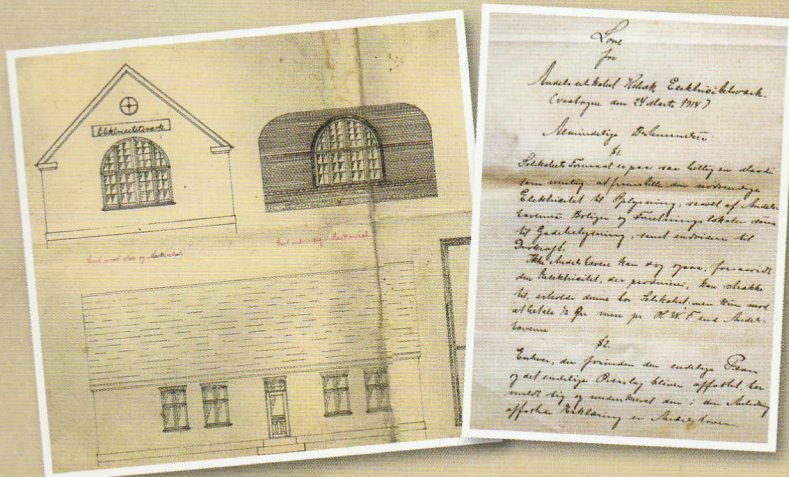

62.31

2007/16513

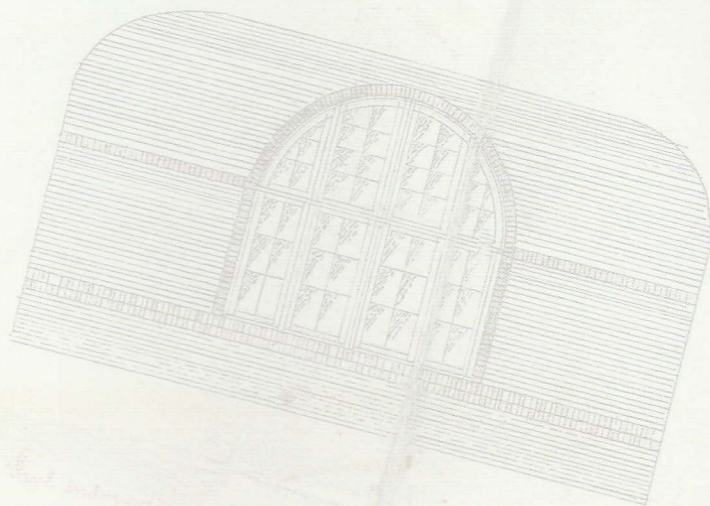
A60

Kibæk Elværk – i 100 år

Samlet og fortalt af Bo Røyen, marts 2014

2007 / 13513

Billeder på forsiden:
Jernbanegade ca. 1918 - bemærk elmast og gadelamper.
Indscanning af den oprindelige tegning af Kibæk Elværk.
Indscanning af de oprindelige love for Kibæk Elværk.

Billede på bagsiden:
Elværksgrunden ved Østergade, marts 2014.

Tryk:
Videbæk Bogtrykkeri A/S

Forord

Kibæk Elværk har ønsket at markere sin 100 års fødselsdag, den 24. marts 1914, med udgivelsen af dette hæfte. Mange forhold og hændelser fra denne periode er ikke nævnt. Hovedvægten er lagt på de sidste 25 år, idet Kibæk Elværk udgav en jubilæumsavis i 1989 med mange gode oplysninger. Jubilæet i 1964 blev ikke fejret, da Elværket dengang havde en meget dårlig økonomi.

Elværkets protokoller samt materiale fra Kibæk Lokalhistoriske Arkiv har været gode kilder til dette skrift. Forfatteren, Bo Røyen, har været medlem af Elværkets bestyrelse siden 1998 og er også medarbejder på arkivet. Flemming B. Johannesen, der også er medlem af Elværkets bestyrelse, har leveret de fleste fotografier.

Kibæk Elværk anno 1979

Love
for
Andelselskabet Kibæk Elektriske
(vestlagt den 24. decbr. 1914)

Almindelige Bestemmelser
§1.

Selskabets Formaal er paa saa billig
saa rimelig at fremskaffe den nu
Elektricitet til Oplysning, saa
høveres Boliger og Forretninger
til Gadebelysning, samt andre
Drikraft.

Alle Andels have kan dog ogsaa
den Elektricitet, der produceres,
til, erholde denne for Selskabet.
at betale 1/2 Øre mere pr. H. W. l.
have

§2.

Endnu, der forinden den nu
og det endelige Overlæg blive
mødt sig og underkøvet de
officielle Forklaring er nu

Overenskomst

Mellem Andelselskabet Kibæk Elektriske
Værk og Møllen Værk sket af Kibæk en
afsluttet følgende Overenskomst.

Elektricitetsværket paa Red til at lade
opstille en Dynamo i forbindelse med den
paa Møllen herunder Vandturbinen og
forpligter Mølleren sig til at producere
den Elektricitetsmængde, der er nødvendig
dig til Forsyning af Værket i dets nuv.
værende Anordning.
Mølleren indtræder som Andelskøber
i Værket med Rettigheder og Pligter som
saaledes.

Alle Udgifter, til nye Anlæg, saaledes
at Turbinen kan levere Elektricitet til Værket
afholdes af dette, derimod kan Værket Red
til at råde over nødvendig Pæd til
Dynamo, Transmissioner, Ledninger
og Slanger o.s.v. paa den Møllens Værk.

Love fra 1914 for Kibæk Elværk samt
Overenskomsten med Kibæk Vandmølle fra 1917 om leverance af strøm.

Lidt energihistorie

Før Kibæk Elværk blev etableret var de almindeligste energikilder her på egnen petroleum til lys, træ og kul til varme samt olie til maskiner. I 1903 forsøgte Dansk Vind Elektricitets Selskab at fremme anlæg af elværker, især drevet af vind, men også at uddanne landlige elektrikere samt at få landbrug til at bruge elektricitet.

Man skulle tro, at disse formål kunne udvikle sig til en andelsbevægelse. Elektricitetens natur satte dog grænser. Jævnstrøm kunne kun transporteres ca. 3 km. fra elværket. Bønderne foretrak tilmed petroleum. Så landsbyerne måtte klare sig selv. Borgere i de lidt større byer dannede bestyrelser, som i starten var selvsupplerende.

Jævnstrøm løber altid i samme retning, og den er let at arbejde med. I 1914 var det den teknik, som var til rådighed. Der kræves dog mere solide afbrydere til jævnstrøm end til vekselstrøm, da der dannes en lysbue (gnist) mellem kontakterne. Til gengæld behøver isoleringen ikke at være så kraftig. De fleste batterier (akkumulatorer) kører på jævnstrøm.

Vekselstrøm blev udviklet i Tyskland i 1890'erne, men krævede et stort opland. Vekselstrøm kom til Øerne omkring 1925 og til Jylland omkring 1935. Nu kunne strøm transporteres over lange afstande uden strømtab af betydning. Endnu mindre strømtab gav højspænding, som blev ført ud i hele landet efter 1950.

Starten for Kibæk Elværk

En gruppe borgere stiftede andelsselskabet Kibæk Elværk den 24. marts 1914. Straks efter blev elværksgrunden købt. Den ligger i dag som et grønt område på hjørnet af Østergade og Kastanie Allé.

Kun 8 måneder senere havde Kibæk strøm i ledningerne. Den blev leveret af en Holeby dieselmotor. Den første driftsleder var malermester M. Westergaard, men han rejste i 1916. Den næste driftsleder hed Gormsen. Han havde et fornavn, nemlig Rasmus, men det blev aldrig brugt. Gormsen var byens eneste elektriker. I 45 år passede han elværkets maskiner og udstyr!

En vigtig fordel ved jævnstrøm er, at der kan knyttes akkumulatorer til dieselmotoren. Derved kan maskinen ved lavt strømforbrug lade akkumulatorerne op. Den opsparede strøm kan så bruges ved høj belastning, eller når dieselmotoren skal tages ud af drift.

En anden reserve fandt man, da elværket i 1917 indgik en aftale med Kibæk Vandmølle om at levere ekstra strøm. Det har næppe haft nogen betydning. Under II Verdenskrig kunne olie ikke skaffes, så værket måtte gå over til generatordrift, hvor brændslet var tørv.

El-produktionen stoppede i 1960

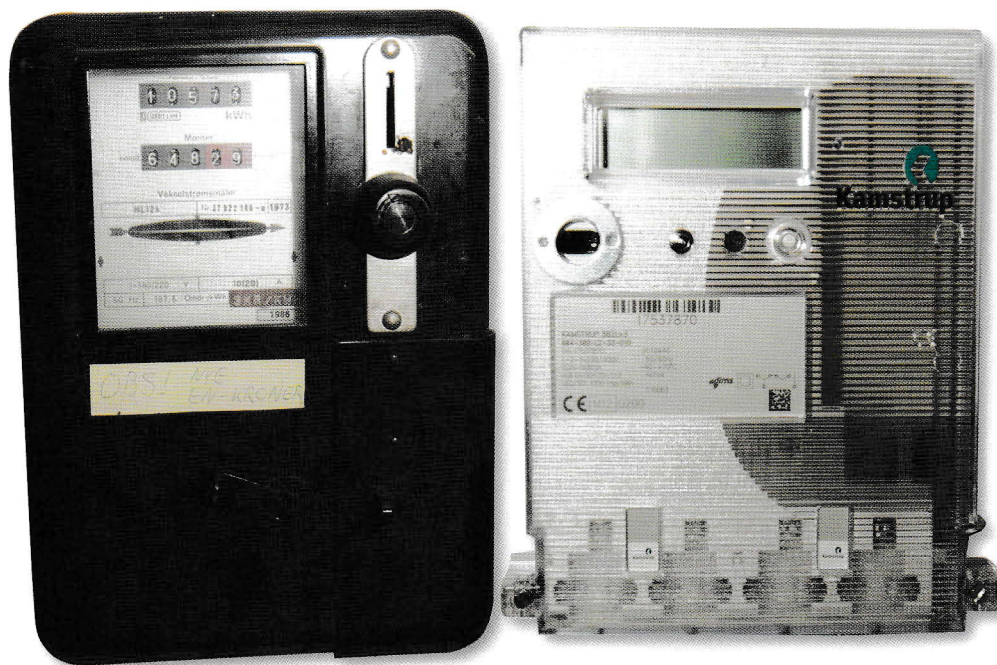
Jævnstrøm blev mere og mere umoderne. Jævnstrømsværkerne lukkede på stribe i 1950'erne. Vekselstrøm var sagen. Strømmen kunne fremstilles billigere på store værker og transporteres over lange afstande. Apparater og kontakter til vekselstrøm var tilmed smartere. I 1957 var der 10 store elværker i Danmark, som leverede 96,4% af al strøm. 232 lokale værker, herunder leverede Kibæk, leverede 3,6%.

Bestyrelsen i Kibæk Elværk var ikke meget for at indse dette. Men i august 1959 »anmodede« 35 andelshavere om en ekstraordinær generalforsamling med følgende punkter: 1. Hele værkets overgang til vekselstrøm. 2. Enhedspriser og fast afgift. 3. Bestyrelsen anmodes om at indhente oplysninger om optagelse af installations-lån.

Den 1. januar 1961 var det slut med eget elværk. Gormsen var også parat til at blive pensioneret. Han havde været Kibæk en god mand. Gormsen fik lov til at blive boende i elværksbygningen. Herefter købte Kibæk Elværk sin vekselstrøm fra Herningegnens Elforsyning.

I september 1959 foregik en anden underskriftsindsamling. Her forlangte 56 borgere, at Elværkets bygninger og parcel ikke måtte sælges uden generalforsamlingens beslutning. Efter Gormsens fraflytning blev værket stående tom i en del år, men led skade på grund af hærværk. Aaskov Kommune overtog grund og bygning til en billig penge i 1973. Til gengæld måtte kommunen love ikke at sælge grunden til private, men skulle anvende den til byens udbygning. Sandheden var, at

grunden var stærkt forurenet efter 47 års brug af dieselolie. I 1979 lod kommunen bygningen fjerne. Den beslutning var mange kibækborgere kede af, for bygningen var jo karakteristisk, men den pyntede ikke! (De samme protester fremkom, da Aaskov Kommune i 1977 lod den oprindelige stationsbygning rive ned, da den var for besværlig at vedligeholde.)

*Elmåler (sort) med
møntindkast fra ca. 1960
og en elmåler anno 2013.
Fotos: Flemming B.
Johannesen*

Verden efter 1961

Kibæk Elværk skulle nu købe strøm udefra. Fra 1961 er strømmen blevet ført til Kibæk via højspænding med 40 kV. I en transformatorstation (bl.a. Vorgodvej) blev strømmen omdannet til 10 kV til fordeling til husstande og virksomheder i byområdet. Kibæk Elværks opgave blev så at udbygge og vedligeholde elnettet og gadelyset i byen, samt at opføre forbrug og foretage afregning.

Herningegnens Elforsyning foreslog, at Kibæk blev en del af Hernings forsyningsområde. Men det har aldrig været god latin i Kibæk at opgive sin selvbestemmelse. På initiativ af Hans Nørgaard Madsen, Kibæk, indgik 11 mindre elværker og transformerfor-

eninger omkring Herning i et samarbejde. Først og fremmest drejede det sig om at forhandle sig til en lavere købspris på strøm fra Hernings elforsyning. Men foreningerne kunne også hjælpe hinanden med praktiske ting omkring håndtering af kunder og indkøb af elmålere m.v.

Forsyningsområdet for Kibæk Elværk har altid svarer til bygrænsen, hvilket jo var det længste jævnstrømmen i sin tid kunne bringes ud. Alle forsøg på at komme længere ud er blevet bremset dels af Herningegnens Elforsyning, dels af Energi Midt. De har ikke haft lyst til at give afkald på nuværende og kommende kunder.

*Anlæg til byggestrøm
samt kabelskabe 2013
Foto: Flemming B. Johannesen*

Strømafbrydelser

Producenter af strøm gør sig de yderste anstrengelser for at undgå strømsvigt. I årene med jævnstrøm var akkumulatorerne en reserve. Men elmaster kunne vælte og ledninger falde ned. Ved overgangen til vekselstrøm blev masterne af træ i hovedgaden erstattet med stålmaster.

Af praktiske grunde samt af sikkerhedshensyn er alle byens elmaster i de senere år fjernet, og al strømføring er lagt i jordkabler. Vi tænker ikke over det i

2014, men luftledningerne i gaderne og ind til husene er helt væk.

Kibæk By var dog sårbar over for afbrydelser i højspændingsnettet. Her blev der efterhånden etableret flere indgange til byen, den seneste ved Vorgodvej, således at transformestationerne er forbundet i en ring. Derved undgik man mange af de strømudfald, der tidligere opstod i tordenvejr.

Kibæks tre værker

Kibæk har privat forsyning af strøm, vand og varme. Her findes tre selskaber, som i et vist omfang har de samme forbrugere. Mange borgere har i tidens løb foreslået, at de tre værker blev slået sammen. Men det har vist sig at ville blive en særdeles besværlig og omkostningskrævende opgave.

Kibæk Varmeværk og Kibæk Elværk har fra starten været andelsselskaber (dog A.m.b.a. fra 1995). Kibæk Vandværk var fra starten et interessentskab (I/S), men blev i 2010 også et A.m.b.a. Kunne disse selskaber blive til kun ét? Men hvad med de skattemæssige konsekvenser? Hvordan skal man fx forholde sig til, at forbrugere af vand på landet skal være medbestemmende om priser på varme i byen? Hvordan skal man håndtere, at en afdeling, fx Elværket, vil skille sig ud? Hvad med aktiver og gæld? (Alt dette er behandlet udførligt i et juridisk responsum fra 1998.)

De tre værker har gennem årene hjulpet hinanden med praktiske opgaver. Det har især været aflæsning af målere, når forbrugere er flyttet. Men også vagter på varmeværket har i et vist omfang været delt. Værkerne har koordineret gravearbejder og delt betalingen. De tre formænd har løbende drøftet sagerne.

På forslag fra varmeværket undersøgte værkerne i 2007, om det var muligt at etablere et formelt samarbejde om en fælles driftsleder, som samtidig skulle overtage nogle opgaver for formænd og bestyrelser, herunder kontor. Dette samarbejde blev alligevel ikke til noget, da varmeværket vurderede, at resultatet ikke var attraktivt.

Fælles og delt administration

Fra 1992 har de tre værker haft fælles kontor, hvor flytninger, opgørelser og andre henvendelser kunne håndteres. De havde til huse i varmeværkets bygning på Kastanie Allé 10. Chr. Sørensen var regnskabsfører fra 1986.

Samarbejdet blev dog sprængt i 1996, efter at Kibæk Elværk havde lidt betydelige tab på leverance af strøm til nogle virksomheder, der var gået konkurs. Kibæk Elværk fandt, at kontorets kontrol med virksomhedernes restancer var for dårlig.

Kibæk Elværk fik derpå eget kontor i Engkrogen 3 med Else Kolze som regnskabsfører. I 2001 flyttede kontoret til Nr. Bredgade 19 og i 2008 til Ollingvej 1. Ringen blev sluttet i 2009, hvor varmeværket havde renoveret bygningen på Kastanie Allé 10, således at

der blev fine faciliteter til kontor samt mødelokaler for de tre værker.

Imidlertid havde de tre værker aftalt at oprette fælles kontor igen pr. 1. august 2008. Det skete på den måde, at Kibæk Elværk overtog administrationen af vand og varme - mod betaling. Værkerne ledes fortsat af de valgte bestyrelser, ligesom værkerne har selvstændig økonomi. Else Kolze blev kontorleder, og en medhjælp blev ansat. I 2011 blev Anette Pedersen ansat som medarbejder.

Fra 2004 har kontoret stået for Studsgård El og Vand. (Studsgård El blev i 2012 solgt til Energi Midt.) Fra 2007 har kontoret administreret kontingenter til Kibæk Antenneforening.

Kontoret for el,
vand og varme,
Kastanie Allé 10
Foto: Flemming B. Johannesen

Gadebelysning m.m.

Som det fremgår af fotografierne har gadebelysningen ændret sig med årene. I 2002 skulle lyset i de større gader ikke komme fra glødepærer, men fra højtryksnatrium. I 2013 var sagen LED lys. Kommunen foretrækker de nye lyskilder, som sparer meget strøm.

Kibæk Elværk har fra starten haft ansvaret for gadebelysningen. Men et lovkrav i 2002 betød, at Elværket ikke måtte have »sideaktiviteter« ud over at levere strøm til forbrugerne. Derfor blev Kibæk Gadelys ApS dannet i et samarbejde mellem Kibæk Elværk, Borgerforeningen og Handelsstandsforeningen. Selskabet skal drive gadelyset samt stå for juleudsmykning og andre aktiviteter til forskønnelse af Kibæk By. Anpartshaverne afholder hvert år en generalforsamling.

Herning Kommune betaler årligt et beløb pr. lampested til vedligeholdelse. Hvis nye lampesteder skal etableres, bevilges dette af kommunen, ligesom kommunen også betaler den løbende udgift til strøm. Dette aftales hvert år på et møde mellem Herning Kommune, Kibæk Elværk, Sdr. Felding Elforsyning og Karstoft Borgerforening.

Kibæk Borger- og Håndværkerforening fik i 1950 etableret juleguirlander med elektrisk lys. I 1988 over-

*Parklampe
i Møllegården 1960
Foto: Flemming B.
Johannesen*

*Gadelampe
i Kastanie Allé 1970
Foto: Flemming B.
Johannesen*

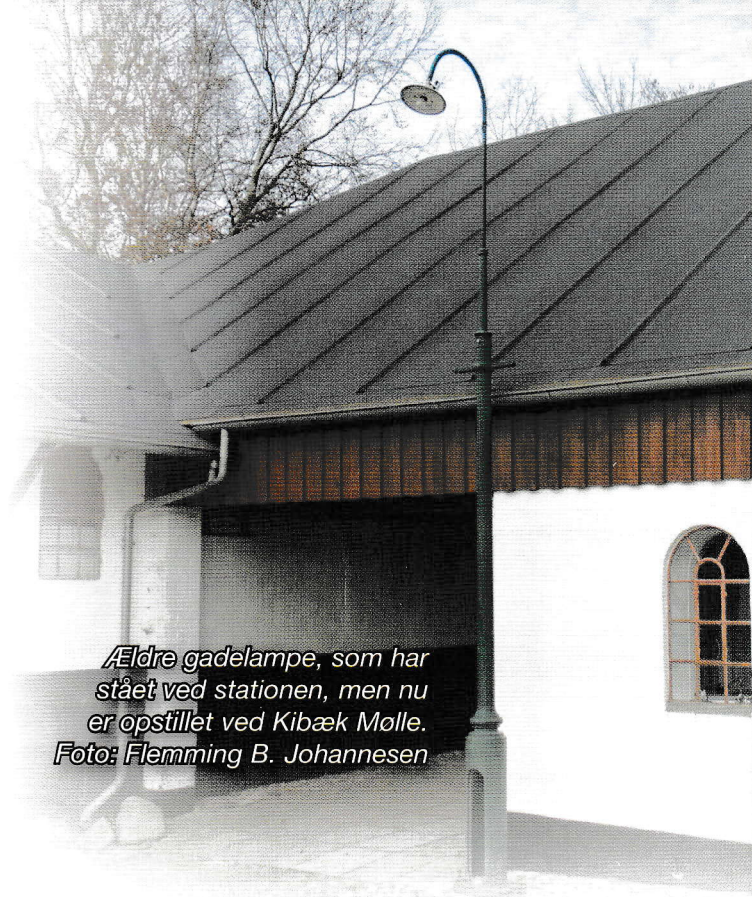

*Gadelampe
i Brogade 2005
Foto: Flemming
B. Johannesen*

gik juleudsmykningen til Kibæk Elværk, som i 2002 overlod ansvaret til Kibæk Gadelys. Ud over juleudsmykning tager Kibæk Gadelys sig også af flagning ved byens indfaldsveje.

Lovgivningen har åbnet mulighed for, at borgene i større omfang selv skal stå for gadelyset. I 2013 overtog grundejerforeningen på Klinten - efter aftale med Herning Kommune - således vedligeholdelsen af lamperne i området.

I 2004 havde Kibæk Gadelys og Sdr. Felding Elforsyning forhandlinger med Aaskov Kommune om salg af gadelyset, da kommunen havde fået et godt tilbud fra Energi Gruppen Jylland. En opgørelse dengang viste, at borgerne i Kibæk ejede ca. 70 % af 812 lampesteder. Kibæk Gadelys foreslog i stedet for, at Kibæk Gadelys købte kommunens 240 lamper for kr. 960.000. I marts 2005 opgav kommunen handelen. (Herning Kommune overtog nogle år senere - uden forhandling - gadelyset i Sunds, selv om borgerne også her ejede en del selv. Herning Kommune blev senere dømt til at betale erstatning.)

*Ældre gadelampe, som har stået ved stationen, men nu er opstillet ved Kibæk Mølle.
Foto: Flemming B. Johannesen*

Formænd for Kibæk Elværk

1914 - 1918	Peder Jensen.
1918 - 1921	N. Gade.
1921 - 1928	Andry Jensen.
1928 - 1929	Chr. Ildsvad.
1929 - 1932	Mads Merrild.
1932 - 1941	Søren S. Larsen.
1941 - 1943	N. Gade.
1943 - 1944	Nørgaard Andersen.
1944 - 1947	L. Kolze.
1947 - 1950	Ths. Ildsvad.
1950 - 1959	Christinus Christensen.

1959 - 1969	Arnold Jensen.
1969 - 1975	Jens Kokborg.
1975 - 1976	Henning Johansen.
1976 - 1980	Jens Kokborg.
1980 - 2008	Hans Nørgaard Madsen.
2008 - 2013	Henning Jacobsen.
2013 -	Knud Sunesen.

Altså 16 forskellige formænd på 100 år, eller 6,25 år til hver formand.

*Hans
Nørgaard
Madsen,
formand
1980-2008*

*Else Kolze
med telefon,
computer og
opgørelser*

*Anette Pedersen
på sin arbejdsplads*

Økonomi

Når forbrugerne modtager deres opgørelser, ser de et væld af betalingsarter, nemlig 1) grundafgift, 2) offentlige forpligtelser, 3) transport i overordnet net, 4) transport i Energi Midt net, 5) transport i Kibæk Elværks net, 6) energirådgivning, 7) energiafgift, 8) elsparebidrag, 9) eldistributionbidrag, 10) tillægsafgift, 11) energispareafgift, 12) moms, 13) elforbrug, 14) balancegebyr og 15) abonnement til Scan Energi.

Af disse beløb har Kibæk Elværk kun indflydelse på grundafgiften (målerafgift) og transporten i Kibæk Elværks net. Det er værketets eneste indtægter; resten afleveres til andre. I de sidste 25 år har Elværketets økonomi været rimelig, selv om presset fra den tekniske og edb-mæssige udvikling er voldsom. På den anden side er den daglige drift ikke dyr.

Det er afgørende vigtigt, at Elværket ikke lider tab, da værket kun må have likvid kapital svarende til de løbende udgifter. Storforbrugere (>100.000 kWh) betaler derfor månedsvis forud. Private forbrugere startede med at betale i 10 årlige rater. Elværket har i årenes løb sat dette ned til 4 rater, da beregninger har vist, at det kan svare sig, idet banken skal have en betaling for hver rate.

Siden 2002 har Revisionsfirmaet Damgaard & Enevoldsen fra Vildbjerg varetager revisionen af værketets regnskaber. Arbejdet har i praksis været udført af Sonja Pedersen, som også har været en værdsat og kompetent rådgiver. - Kibæk Elværks generalforsamling udpeger hvert år to lokale revisorer. Disse har i mange år været Hasse Jensen og Vagn Pilgaard.

Energibesparelser

I de sidste 25 år har besparelser på energien spillet en stadig større rolle. I starten var det en frivillig sag for forbrugerne, idet netselskaberne blot tilbød rådgivning. Eventuelt kunne man låne en kuffert med måleudstyr. Virksomhederne blev tilbudt besøg af en konsulent, hvilket alle tog imod, da der var gode penge at spare.

Lovgivningen har også forlangt, at netselskaberne dokumenterer, hvor mange sparede kWh selskaberne har kunnet opspore. Blandt andet blev håndværkere bedt om at indberette isoleringsarbejder i private boliger. (Det har ikke været nogen succes!) Overgang til mere energibesparende gadelys var lettere at indberette.

Imidlertid blev kravene skærpet. I 2007 skulle Kibæk Elværk dokumentere, at der det år er foretaget energibesparelser på 124 mWh et eller andet sted i landet. I 2014 er kravet 408 mWh. Lykkes målet ikke, skal Elværket betale en afgift på omkring kr. 300.000 til staten. Derfor har de fleste netselskaber indgået aftale med et firma, som - mod betaling - finder disse besparelser.

I 1992 indførte Kibæk Elværk tre takster, alt efter hvornår man brugte strøm. Det var billigst om natten.

På samme tid blev der indført fjernaflæsning af forbruget. Det kørte i fem år, indtil et lynnedslag fandt en bagvej gennem varmemålere og telefonstik og slog elmålerne ud. Så gik elværket over til selvaflæsning og papir. Men både forskellige takster og fjernaflæsning skal nok dukke op igen.

Kravene til effektivisering betød, at forbrugerne fra 2005 kunne købe strøm hvor som helst. Det benyttede de private forbrugere sig stort set ikke af. 50% af erhvervsvirksomhederne gik på det frie marked. Men i 2013 blev det et lovkrav, at alle forbrugere skulle vælge fra andre end deres eget netselskab. For at gøre det nemmere for forbrugerne at skifte gik Kibæk Elværk gik sammen med Scanenergi og andre netselskaber om at danne en udbyder (Spotmåned).

I 2011 dukkede et nyt fænomen op, nemlig solceller. Forbrugere kunne sætte paneler på deres tag, hvorfra der blev produceret strøm. I starten kunne en produktion, der oversteg forbrugerens eget behov, modregnes i betalingen til leverandøren af strøm. Reglerne blev justeres, men de er i skrivende stund ikke til at overskue. Primo 2014 er der i Kibæk 40 solcelleanlæg.

Samarbejder til alle sider

Kravene til måling af elforbruget og afregningen med tilhørende afgifter bliver mere og mere detaljeret. Flere og flere aktører skal involveres - med risiko for tekniske og menneskelige fejl. Siden 2005 har Kibæk Elværk haft Grindsted El & Varme (GEV) som primær samarbejdspartner. Her samles alle data for forbrug, indberetning og afregning. Andre netselskaber, bl.a. fra den gamle Sammenslutning af Netselskaber omkring Herning, er også med.

Denne sammenslutning har været nyttig i den tid, hvor de tekniske udfordringer var til at overse. I en

del år foretog bestyrelserne desuden studieture til nabolandene for at se på andre former for produktion af energi og nyt måleudstyr.

I 2014 har Energiministeriet annonceret, at der skal dannes el-handelsselskaber, som overtager kontakten til forbrugerne. Denne konstruktion er planlagt til at træde i kraft ultimo 2015. Kibæk Elværk har begyndt sonderinger med GEV om samarbejde i denne sag.

Udvikling i forbrug af strøm og antal målere

År	kWh	Antal målere
1915/16	5.811	63
1924/25	16.306	133
1934/35	35.271	198
1943/44	70.136	269
1988/89	9.183.496	1.020
1993/93	10.435.537	1.084
1998/99	14.049.272	1.189
2003	12.124.295	1.258
2008	11.636.504	1.335
2013	10.019.535	1.371

Årsforbruget for en familie var i 1915/16 ca. 52 kWh. Det var i 1943/44 ca. 106 kWh. I 1988/89 var forbruget ca. 2.500 kWh. I 2013 er tallet ca. 3.500 kWh.

Som det fremgår af tabellen har Kibæk Elværk en jævn stigning af forbrugere. Til gengæld er strømforbruget faldet ret meget efter 1999. Det hænger sammen med, at antallet af fremstillingsvirksomheder (Kibæk Øst) er faldet. Privatforbruget er også faldet på grund af energibesparende lamper og apparater.

Vedtægter før, nu og senere

Som omtalt blev den første vedtægt vedtaget den 24. marts 1914. Nr. 2 er fra den 26. august 1957. Nr. 3 fra den 18. juni 1984. Nr. 4 fra den 26. juni 1986. Nr. 5 fra den 14. december 1987. Nr. 6 fra den 27. februar 2001.

Vedtægtsændring nr. 7 er på vej. Det er tankevækkende, at den drejer sig om vedtægternes § 15, der regulerer Andelsselskabets eventuelle opløsning eller

fusion med et andet selskab. Ændringen skaber mulighed for dannelse af en fond, der skal administrere afkastet af en eventuel formue til gavn og glæde for det område, hvor Kibæk Elværk er hjemmehørende. Det er blevet stadigt vanskeligere for et lille selskab - omgivet af mastodonter - at navigere i et uroligt farvand.

Bestyrelsen 2014: Fra venstre: Flemming B. Johannesen (næstformand), Ernst Jakobsen (kasserer), Kaj Thomsen, Knud Sunesen (formand) og Bo Røyen (sekretær).

Kibæk Elværk A.m.b.a 1914 2014